

Natte natuur en droge voeten stapje dichterbij

NIEUWSBRIEF 'BLUES IN THE MARSHES'

Nummer 4 - zomer 2016

In het nieuwe natuur- en waterbergingsgebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch keert de rust langzaam terug. Alle hoogwaterkades zijn aangelegd en de natuur is twee prachtige uitkijkpunten rijker. Tijdens een 'natte natuur, droge voeten dag' zijn alle aanwinsten feestelijk in gebruik genomen. Kom ook eens kijken!

Graafmachines domineerden het afgelopen jaar het landschap tussen Vlijmen, Vught en 's-Hertogenbosch. Daar is driekwart van de af te graven grond inmiddels afgevoerd of verwerkt in de kades die als groene linten in het landschap liggen. Bij grote wateraanvoer door de Maas, de Dommel en de Aa kan overtollig water nu worden opgevangen in het waterbergingsgebied. De kans dat we het nieuwe waterbergingsgebied moeten inzetten is één keer in de 150 jaar, maar dat zou zomaar eens deze winter kunnen gebeuren. De kades zorgen er voor dat dorpen, steden en snelwegen 'droge voeten' houden.

Op zondag 22 mei verzorgden theatergezelschappen feestelijke voorstellingen rond de ingebruikname van de waterberging en de uitkijkpunten, waar je volop kunt genieten van bloemrijke graslanden.

Bloemrijke kades

"Voor de waterveiligheid van 's-Hertogenbosch en omgeving is 15 kilometer aan hoogwaterkades aangelegd," vertelt Albert Vrielink van Waterschap Aa en Maas. "Die kades zijn gemaakt van 250.000 kuub grond die in de omgeving is afgegraven. De bloemrijke dijkjes vormen nu een ecologische verbingszone tussen Vlijmens

Ven, De Moerputten, het Bossche broek en omgeving." Vlinders zoals het zeldzame pimperlblauwtje profiteren. Het enige Nederlandse leefgebied van dit blauwtje is nu nog De Moerputten.

Vlinders kijken

In De Moerputten zijn pimperlblauwtjes sinds dit voorjaar te zien vanaf een nieuw panoramisch platform, een initiatief van De Vlinderstichting en Staatsbosbeheer. "Dit zeldzame vlindertje laat zich van half juli tot half augustus bewonderen," weet José Borsboom van Staatsbosbeheer. "De nieuwe Vlinder Bellevue voorkomt dat mensen het kwetsbare gebiedje plat lopen. Er is trouwens ook veel meer te zien. Zo zag ik er al reeën en bijzondere roofvogels."

Turfschip

Aan de Heidijk in Vlijmen is uitkijkterras Het Turfschip in gebruik gesteld. Marco van de Woestijne van gemeente Heusden: "Het Turfschip is een stalen constructie in de vorm van de platbodems die tot halverwege de 17^e eeuw turf verscheepten via de Loonse turfvaart. Die vaart lag op enkele honderden meters ten zuiden van de Heidijk. Straks is de nieuwe natuur vanaf dit uitkijkpunt te bewonderen."

Blauwgrasland breidt zich uit

Plaggen blauwgrasland transplanteren naar terreinen met vergelijkbare eigenschappen kan zeer succesvol zijn. Een rijke variatie aan planten en meegelifte insecten voelt zich al snel thuis in een nieuwe omgeving. Dat blijkt uit onderzoek van De Vlinderstichting.

Plaggen blauwgrasland uit De Moerputten die zijn 'getransplanteerd' naar de Honderd Morgen, vormen vanaf het vroege voorjaar een kleurrijk mozaïek. "Op onderzochte vierkante meters getransplanteerd blauwgrasland was geen enkele plantensoort dood gegaan", vertelt Irma Wynhoff van De Vlinderstichting. "Alles groeit en bloeit en het aantal planten breidt zich zelfs uit."

Grote pimpernel

Blauwgrasland transplanteren moet in Honderd Morgen en het Vlijmens Ven de weg bereiden voor de komst van pimpernelblauwtjes, vlinders die nu nog enkel in De Moerputten leven. "In een goed vlinderjaar wordt het al snel te druk in De Moerputten. Dan gaan pimpernelblauwtjes de omgeving verkennen. Onderzocht is dat 'zwerfers' makkelijk afstanden tot 5 kilometer overbruggen. Als naastgelegen natuur aantrekkelijk is, is er kans dat de zeldzame vlinders zich er permanent vestigen." Het pimpernelblauwtje stelt wel hoge eisen aan haar leefgebied. Ze is afhankelijk van vochtige, voedselarme graslanden, waar vrouwtjes alleen eitjes afzetten op de bloem van de grote pimpernel.

Gespreid bedje

Voor rupsen zijn nesten van knoopmieren nodig. Daarin leven en overwinteren de rupsen. Wynhoff: "De plaggen hebben inmiddels koninginnen aangelokt, die hier nieuwe knoopmierkolonies gaan stichten." Goed nieuws voor de blauwtjes is dat ook maaisel met zaden van de grote pimpernel goed aanslaat. "Zaden van grote pimpernel ontkiemen goed. Als ze ook goed tot bloei komen en het aantal planten en het aantal knoopmiernesten uitbreidt, is het bedje voor pimpernelblauwtjes gespreid."

Hoopvol vlinderjaar

Vrijwilligers van De Vlinderstichting telden in 2015 zo'n 1.000 pimpernelblauwtjes in natuurgebied De Moerputten van Staatsbosbeheer. De zeldzame vlinders vlogen van 30 juni tot 19 augustus, met een vlinderpiek op 18 juli. De onderzoekers liepen een vaste route en telden wat ze links en rechts zagen. Vooral het aantal dat tijdens de vlinderpiek werd gezien, viel tegen. "Normaal zijn dat er tussen de 100 en 400," zegt Irma Wynhoff van De Vlinderstichting. "Dat waren er in 2015 minder." Het resultaat van de tellingen viel sowieso wat tegen. "Waarschijnlijk een gevolg van te hoge waterstanden in de winter, waardoor De Moerputten tot in het vroege voorjaar te nat was." Wynhoff verwacht dat 2016 een beter vlinderjaar wordt. Kijk voor meer informatie op <http://www.pimpernelblauwtje.nl/>.

Een blauwtje lopen...

Hoe bereik je stadsbewoners die niet zoals natuurliefhebbers op de hoogte zijn van nabijgelegen natuurontwikkeling? Gewoon meelopen in de Oeteldonske Grote Optocht. Medewerkers en vrijwilligers van natuurorganisaties voelden er wel wat voor. Op 6 maart liepen ze verkleed als knooppieren, pimpernelblauwtjes, rupsen en grote pimpennellen in polonaise de jaarlijkse carnavalsoptocht. Zeker 125.000 mensen zagen de bonte stoet voorbijtrekken. Er werden buttons en folders uitgedeeld en er was volop vlinderconfetti. Het publiek langs de kant reageerde enthousiast.

3 vragen aan ... Jan Hein Oerlemans

Jan Hein Oerlemans is projectleider namens aannemer Martens en Van Oord. Het werk ligt op schema en het aantal overlastklachten blijkt uitermate gering.

1. Welke werkzaamheden zijn sinds juni vorig jaar zoal afgerond?

"Van de af te graven 690.000 kuub grond is sinds de start van het project nu meer dan de helft afgevoerd. Het grootste deel van de grond is gebruikt voor het aanleggen van de hoogwaterkades, die gereed zijn. Ook zijn alle duikertjes, stuwijes en gemaaltjes klaar. Verder is een groot deel van de geplande natuurontwikkeling gereed.

2. Wat staat er nog aan ingrepen op het programma?

"De resterende grond gaan we afvoeren als er in de markt vraag naar is. Het kan zijn dat er soms maanden geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Eind 2017 rijdt in ieder geval de laatste vrachtwagen het gebied uit."

3. Zijn nog onverwachte zaken boven water gekomen?

"Bij graafwerkzaamheden zijn twee oude vuilstortlocaties en met puinstort gedempte sloten aan het licht gekomen. Die zijn allemaal opgeschoond. Ook stuitten we op relictten van een middeleeuws sluisje. Wat me verder is opgevallen, is dat het aantal overlastklachten uitermate gering blijft, tot nu toe. Door goed met omwonenden te overleggen en in te spelen op wensen, lukt het iedereen tevreden te houden."

Drone ontdekt geschiedenis

Grond afgraven, brengt geregeld verborgen historie aan de oppervlakte. Dat gebeurde ook in het projectgebied van *Blues in the Marshes*. Na het afgraven van een laag teelaarde van ca. 45 centimeter, bleef een zandlaag over. Een drone filmde onder meer oude karren- en ploegsporen, sloten, een middeleeuwse turfvaart en restanten van een oud sluisje. "Dat sluisje was onderdeel van de Loonse turfvaart," zegt Bert van Opzeeland, die betrokken was bij het droneproject. "De middeleeuwse sluisjes zorgden er voor dat de vaart, die dwars door het huidige natuurontwikkelingsgebied liep, bij droogte bevaarbaar bleef." Bij graafwerk werden eerder zo'n 150 hoefijzers gevonden. Veldonderzoek vooraf bracht diverse explosieven uit de Tweede Wereldoorlog naar boven.

Flower power

Natuurmonumenten-vrijwilliger Mees van der Wulp inventariseerde in 2015 de vegetatieontwikkeling in Honderd Morgen. "Er is weer aanmerkelijke winst geboekt," schrijft Van der Wulp in zijn rapportage, "zowel in soortenrijkdom, als in dichtheid." De plantenkenners signaleerde de vestiging van bijzondere soorten, waaronder exemplaren van de brede wespenorchis, een orchideeënsoort. Verder noteerde hij talloze grassoorten, blauwe zegge (kenmerkend voor blauwgrasland) en bloeiende grote pimpernel, die van groot belang is voor de voortplanting van het pimpernelblauwtje. Andere fraaie soorten die Van der Wulp op verschillende locaties aantroef: gele lis, veenpluis, grote ratelaar, echte koekoeksbloem, krabbescheer en moerasvergeet-mij-nietje.

LIFE+ Nature

LIFE+ Nature is het Europese cofinancieringsprogramma voor projecten die de Europese biodiversiteit in kwetsbare ecosystemen beschermen. LIFE+ draagt bij aan de realisatie van Natura 2000, het Europese natuurnetwerk van beschermde natuurgebieden. Sinds 1992 zijn er bijna 4.000 natuurherstelprojecten mede gefinancierd. Kijk op <http://ec.europa.eu/environment/life>.

Waterveiligheid en nieuwe natuur

Blues in the Marshes combineert het ontwikkelen van nieuwe natuur met waterveiligheid. Het is een initiatief van Natuurmonumenten, De Vlinderstichting, Waterschap Aa en Maas, Staatsbosbeheer en gemeente Heusden. Het project wordt mogelijk gemaakt met steun van de Europese Unie (LIFE+ Nature) en cofinanciering door Provincie Noord-Brabant.

Natuurmonumenten

www.natuurmonumenten.nl

De Vlinderstichting

www.vlinderstichting.nl

Waterschap Aa en Maas

www.aenmaas.nl

Staatsbosbeheer

www.staatsbosbeheer.nl

Gemeente Heusden

www.heusden.nl

Volg de ontwikkelingen online

Meer weten? Volg online de ontwikkelingen in De Moerputten, het Vlijmens Ven en de Honderd Morgen op www.facebook.com/bluesinthemarshes. Of kijk op www.bluesinthemarshes.nl. Liever live contact? Het informatiecentrum aan de Ruidigerdreef 10 is open tijdens kantooruren.

Colofon

Dit is een productie van de samenwerkende projectpartners *Blues in the Marshes*. Mede mogelijk gemaakt met steun van LIFE+ Nature (Projectnummer LIFE 11NAT/NL/000770).

Tekst: Michel Verschoor | copy & content

Ontwerp: Oscar Langevoord, Buro NiV!

Beeld: Natuurmonumenten, Irma de Potter, gemeente Heusden, De Vlinderstichting, Waterschap Aa en Maas

Druk: Dijkgraaf-Rijsdorp